

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Факультет обліку, фінансів та підприємницької діяльності

Присвячується
130-річчю НУХТ

Всеукраїнська
науково-практична
конференція

**«Актуальні проблеми
економічного та соціального
розвитку підприємств
харчової промисловості»**

24 — 25 квітня 2014 рік

КИЇВ НУХТ 2014

НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Л.В. Вікторова, канд. пед. наук

Національний університет харчових технологій

У практиці викладання та вивчення іноземних мов наявні мовні та лінгвістичний бар'єри, що виникають внаслідок розбіжності між мовними словниками комунікантів (обмеженим лексиконом одного комуніканта і багатим — іншого). Тому, для успішного оволодіння іноземним мовленням необхідне засвоєння нових лексичних одиниць, формування і подальше розширення реального й потенційного словникового запасу, а також розвиток лексичної здогадки. Реалізація цієї мети вимагає тренування і розвиток цілого комплексу психічних процесів: уваги, пам'яті, мислення, уяви та сприйняття.

Розуміння іноземних лексичних одиниць виникає тоді, коли мовні одиниці (фрази, слова) сприймаються і розпізнаються. Механізми цього процесу ґрунтуються на тому, що в корі головного мозку створюються нервові зв'язки, за допомогою яких різноманітні звукові образи (акустичні мовні сигнали) виявляються пов'язаними при сприйнятті в окремі блоки: слова — в надфразовій єдності, фрази (де слова розташовуються не хаотично, а слідує один за одним у певному порядку) і особливі ритмічні групи (синтагми), звукосполучення — в слова. Це призводить до встановленню між ними особливих стереотипних зв'язків (кожна фраза — стереотип сполучень слів, кожне слово — стереотип звукосполучень), які в процесі сприйняття знаходять своє відображення відповідних зв'язків в корі головного мозку. При засвоєнні іноземного слова оцінюється зміст, а не запам'ятовується послідовність букв в ньому. Одночасно розуміння іноземної мови на початкових етапах навчання починається на рівні цілих фраз, як єдиного цілого, і тільки лише після цього настає етап розкладання їх на складові елементи. За допомогою тих же сталих зв'язків, фрази, так само як і слова, здатні надалі розкладатися на мовні одиниці, особливо при включенні розумових операцій. Виникає і закріплюється ціла система таких нервових зв'язків, завдяки якій звукові образи сприймаються, впізнаються та засвоюються. Вчені довели, що в процесі «заміщення» елементів рідної мови елементами іноземної студенти відчувають досить високий рівень мовної тривожності, яка негативно впливає на мовленнєву діяльність навчаються в широкому сенсі слова. Сам термін «мовна тривожність» був введений фахівцями в області когнітивної психології [1; 2], які помітили, що при засвоєнні іноземної лексики деякі суб'єкти відчувають досить високий рівень ситуативної тривожності, що проявляється в типових для подібного стану емоційних симптомах напруженості, як результати змін в фізіологічних процесах. Ознаками стану напружено-

сті є психологічні складнощі, які виникають у процесі сприйняття іншомовної лексики. Мовна тривожність може призвести до відповідних явищ та «мовних бар'єрів», які знайшли своє відображення в зарубіжній науковій літературі з психології — *debilitating language anxiety* [3], коли у студентів чітко виражені негативні емоції. Тому, перед викладачем постає проблема пошуку методів і прийомів зняття й зменшення дії таких явищ, як «мовна тривожність» та «мовні бар'єри», посилення психологічної комфортності процесу навчання та оволодіння іноземною мовою. Експериментальні дослідження з подолання «мовних бар'єрів» і дослідження різних об'ємів інформації вивчав болгарський вчений

Г. Лозанов [1]. Науковець обґрунтував бар'єри (критично-логічний та інтуїтивно-афективний), що оберігають мозок від перенапруження, і отримав такі результати: вивчені протягом одного заняття з іноземної мови 20-30 нових лексичних одиниць як правило засвоюються, більше 50 лексичних одиниць — засвоєння іде на спад. Психотерапевт за фахом, Г. Лозанов дійшов висновку щодо можливості використання у навчанні іноземних мов неусвідомлених резервних можливостей, які він спостерігав у своїх пацієнтів. Учений як лікар-сугестолог довів, що за деяких умов засвоюються 100 лексичних одиниць за одне заняття з іноземної мови. Його сугестивна методика сприяє усуненню психотравматичних факторів (скутості, страху, побоювання можливих помилок, замкнутості, некоммунікабельності, труднощів у подоланні стереотипів рідної мови та «мовного бар'єру» іноземної). Такий вплив, на думку Г. Лозанова, створює сприятливі передумови для організації іншомовного мовленнєвого спілкування. Крім того, розкриває резервні можливості щодо запам'ятовування значного обсягу лексичних одиниць.

Спостереження за особливостями процесів сприйняття та засвоєння лексичних одиниць іноземної мови М. Лили доводять, що труднощі засвоєння іншомовної лексики виникають передусім тому, що студентам доводиться переосмислювати раніше засвоєні в рідній мові поняття [4, 40]. В той час як формування понять — складний діалектичний процес, який здійснюється за допомогою методів порівняння, аналізу, синтезу, абстрагування, ідеалізації, узагальнення тощо. Перехід від пізнання до логічного мислення характеризується перш за все переходом від сприйняття та уявлення предметів, явищ, дій до їх відображення у вигляді понять.

Г. Лозанов, а також М. Лила наголошують на тому, що людина за допомогою слів закріплює інформації про навколишню дійсність іноземною мовою засобами своєрідної сітки лексико-семантичних відношень через відчуття і сприйняття усного чи друкованого слова, які ведуть до формування образів та понять та залежать від великої кількості спонукальних, мотиваційних і емоційних чинників [4]. Нейрофізіологічні характеристики сприйняття інформації та схильність до переживання негативних та позитивних емоцій та стан «тривожності» описала Г. Макаричева [2]. Дослідниця визначила специфіку засвоєння лексичних одиниць залежно від індивідуально-особистісних рис і статі, а також особливості сприймання та осмислення образу, що відбувається на основі аналізу, порівняння, узагальнення об'єкта сприймання. Відомо, що мовний сигнал не надходить у мозок людини ізольовано, лише у ви-

гляді мовних знаків і кодів, він завжди супроводжується масою екстралінгвістичних стимулів, і в його сприйнятті працюють відразу всі органи чуття і всі види аналізаторів. Фонетичні, граматичні, синтаксичні, лексичні одиниці постійно акомпанує цілою гамою чуттєвих і рухових. Дані електрофізіологічних і магніто резонансних досліджень показують, що етапи сприймання асоціюються з відчуттями, в результаті чого виробляються нейронні зв'язки, що відповідають за сприймання мови, являють собою не тільки «систему потенційних мовних правил», але поєднані з внутрішніми чуттєво-руховими кодами. Тобто, в основі оволодіння лексичною одиницею лежить її складний слухо-зорово-моторний образ, який формується в ході введення і пояснення лексики й стабілізується в ході мовленнєвого тренування та практики.

Врахування особливостей сприймання іншомовної лексики, правильно організоване спостереження, ціль якого помічати і знаходити істотні ознаки (схожості і відмінності) в предметах і явищах, визначати взаємозумовленість та взаємозв'язки між ними і на цій основі робити узагальнення, використання педагогом диференційованого підходу у навчанні, як при поясненні, так й у використанні вправ на зіставлення і порівняння конкретного матеріалу, виділення певних ознак лінгвістичного явища, причинно-наслідкових зв'язків у ньому неодмінно призведе до успіху у засвоєнні іноземної мови [4, 41]. Для розвитку рецептивних лексичних навичок важливою є опора на чуттєве сприймання зорово-слухових ознак лексичних одиниць, які стосуються вимови, структури і граматичного оформлення. У процесі вивчення нових лексичних одиниць, слід використовувати наочність та явище контрастності відчуттів, зважаючи на розмір та фон. Отже, у процесі вивчення нової лексики, слід зважати на таку особливість відчуттів як явище сенсibilізації, тобто підвищеної чутливості. Причиною його є подразнення органів відчуття. Вчені простежили, що слабкий світловий подразник посилює слухову чутливість і, навпаки, слабкий звуковий подразник підвищує зорову чутливість. Спеціальні спостереження показали, що явище сенсibilізації бажано використовувати на заняттях, включаючи в дію слухові, зорові, рухові аналізатори, а збудження одного з них, підвищує чутливість інших.

Відомо, що навчання іншомовної фахової лексики майбутнього фахівця не може відбуватися стихійно, цей процес вимагає цілеспрямованої та наполегливої праці. Успіх забезпечується вибором відповідних методів навчання як способів упорядкованої роботи викладача і організації навчально-пізнавальної діяльності студентів з виконання дидактичних завдань, спрямованих на засвоєння лексичних одиниць. Для покращення сприймання іншомовної лексики можна застосовувати методи групової дискусії, тренінги та імітаційно-ігрові технології [5]. Вправи на імітацію, аналіз вимовляння близьких за звучанням лексичних одиниць, ігри зі словами, які пов'язані з відгадуванням зашифрованих слів або речень (словограми, чайнворди, кросворди, ребуси) сприяють розвитку мовних здібностей студентів. Подальшого теоретичного осмислення та експериментального вивчення потребує питання особливостей сприйняття мови на слух під час професійного іншомовного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Лозанов Г.К.* Суггестология / Г.К. Лозанов. — София, 1971. — 151 с.
2. *Макарочева Г. О.* Нейрофізіологічний аналіз сприйняття емоційно значущих стимулів у людини : автореф. дис. ... канд. біол. наук : спеціальність 03.00.13 «Фізіологія людини і тварин» / Г. О. Макарочева. — Сімферополь, 2010. — 22 с.
3. *Haekyung C.* Korean elementary esol students' English language anxiety and defense mechanism in the esol and mainstream classes: theoretical and pedagogical implications for tesol : diss. ... Doctor of Philosophy / Cha Haekyung ; The Florida State University, 2006. — 194 p.
4. *Ли́ла М. В.* Врахування особливостей сприймання в засвоєнні лексичних одиниць іноземної мови / М. В. Ли́ла // Психолінгвістика. — 2008. — № 2. — С. 34–42.